

Hestens sommereksem; fup og fakta

Af Emil Olsen, sidsteårs veterinærstuderende.

Resumé

Sommereksem er forårsaget af den blodsugende hunmitte (*culicoides spp.*) Mitten bider på tyndhudede områder eller områder hvor huden er beskyttet som man og hale. Hestene udvikler en allergisk reaktion i huden, hvortil der ikke er fundet nogen specifik årsag eller nogen kurerende behandling. Meget enkle forebyggende foranstaltninger som opstaldning i mitternes aktivitetsperioder, flytning til anden fold og "sommereksem dækken" har vist sig effektive.

Indledning

Sommereksem er ifølge dyrlæger og hestefolk et voksende problem i Danmark såvel som i resten af Europa, med et stigende antal tilfælde.

Få år tilbage fandtes sygdommen primært hos islandske heste og der eksisterede ringe videnskabelig belysning af området. Der er opstået en stor mængde forklaringer og behandlinger, der leveres fra mund til mund i hestekredse. Denne artikel er et forøg på at give et overblik over de seneste års forskningsresultater og den aktuelle viden om sommereksem hos heste; årsager, symptomer og behandling.

Mitten

Årsagen til hele miseren er det lille (2-3mm) flue-lignende insekt "mitten", på fint kaldet *culicoides spp.* Ifølge et studium udført på eksporterede islandske heste (1), blev 34.5% af 114 heste eksporteret til Danmark, Sverige og Tyskland diagnosticeret som havende sommereksem. For heste, der havde levet mere end to år uden for Island, var tallet oppe på 49.5%.

Mitterne er som regel aktive kort før

solopgang og kort efter solnedgang og især om sommeren, om end enkelte arter også findes forår og efterår i stort antal. For at blive kønsmodne skal hunnerne have et proteintilskud. Dette får de ved at suge blod på pattedyr. De vælger ofte tyndt behårede områder, områder hvor huden er tynd og hvor der er forholdsvis uhindret adgang til hudens kar. Desuden foretrækker de områder, hvor de er godt beskyttede f.eks. hestens man og hale. Der findes flere mitter i områder med mange søer og vandhuller, hvor larverne modnes(2).

Fig. 1: Klassisk symptom: Islænder klør manen på et træ(3).

Reaktioner i huden.

Når mitten bider for at suge blod, sprøjter den spyt ind i huden. Spyttet indeholder mange forskellige stoffer, der bl.a. skal hindre blodet i at koagulere. Disse stoffer er fremmede for kroppen, der reagerer ved at aktivere sit immunsvær.

Ud over at huden har til opgave at beskytte kroppen mod fremmede stoffer og "holde sammen på det hele", har huden også sit eget immunsvær, der arbejder tæt sammen med resten af kroppen. Jeg vil her nøjes med at forklare de overordnede linjer i hudens reaktion

på mittens spyt. Det er så vidt vides ikke identificeret præcist hvilket stof, der forårsager reaktionen på spyttet.

Huden som organ i immunsystemet

Under normale omstændigheder forårsager mittens bid en skade på hudens celler. Det alleryderste hudlag består af døde celler. Herunder findes levende celler, der ved beskadigelse udskiller stoffer, som sætter immunforsvaret i gang og starter en betændelsesreaktion, således at der inden for få minutter til en time strømmer betændelseceller til området. Disse betændelseceller skal uskadeliggøre fremmede stoffer og frigiver selv stoffer, som er med til at fremme betændelsesreaktionen.

Denne betændelsesreaktion forstærkes af andre celler i huden og i blodkredsløbet, som fører til dannelse af et antistofsvær, som er af allergisk natur. Derved opstår altså en allergisk reaktion på mittens spyt, som især får betydning næste gang, en mitte stikker. Flere af de stoffer, der frigives under betændelsesreaktionen giver kløe i huden (tænk bare på et insektstik). Kløe er selvforstærkende fordi der sker skade på hudens celler, hvorved betændelsesreaktionen genstartes. Kløens og hudallergiens onde cirkel er startet og en stor del af de sår, der opstår i forbindelse med sommereksem er resultat af at dyret beskadiger huden ved at klø og kradse.

Resultatet for de fleste dyr er en hurtig reaktion med kløe, der starter fra minutter til timer efter biddene. For nogle dyr ses også en forsinket fase, hvor der er reaktion helt op til 48 timer efter mittebesøget (4).

Men hvorfor har heste på Island ikke sommereksem?

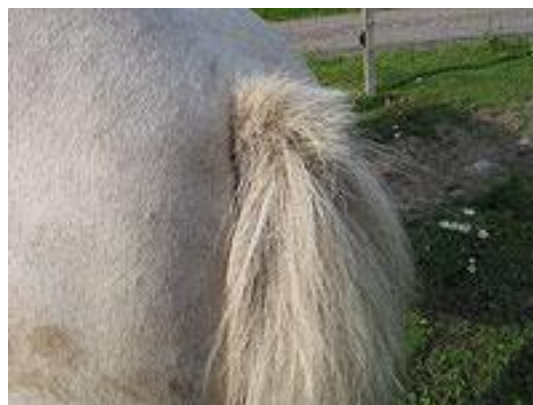
Ifølge Bjórnsdóttir *m.fl.* (1), findes mitten ikke på Island. Imidlertid ser det ud til at heste født uden for Island også udvikler sommereksem. Årsagen hertil er ukendt,

men samme forfatter har fundet indikation på, at heste med to forældre, der har fået diagnosticeret sommereksem, har større risiko for at udvikle den allergiske reaktion. Der er altså noget der tyder på, at der er en arvelig faktor i udvikling af sygdommen.

Symptomer

De fleste heste med sommereksem udvikler først kløe, hvor man og hale langsomt bliver kløet af. Andre udvikler sår på bugen, fordi mitterne også bider her. Efterhånden som kløen giver mere og mere selvbeskadigelse opstår der sår langs med manen, på haleroden, omkring haleroden og under maven. I de mere alvorlige tilfælde opstår der sår i hovedet, ved ørerne, på yveret og omkring forhuden. De primære læsioner stammer altså fra kløen, om end visse heste også udvikler små blærer, som følge af bid fra mitterne(4).

I kroniske tilfælde ser man tykke folder i huden langs med manen og andre af de kløende steder. En af de karakteristiske ting ved sommereksem er, at hestene ikke klør sig fra november til februar og man siger derfor at det er en sæsonbetinget lidelse.

Figur 2: Klassisk symptom med hår kløet af haleroden(3).

Selvom du har en hest, der matcher de ovenfor beskrevne symptomer, er det meget vigtigt, at du tilkalder din dyrlæge for få stillet en diagnose. Diagnosen er vigtig at få stillet, da symptomerne nogle

gange kan forveksles med andre lidelser og dermed udsættes din hest for unødigt lidelse ved en evt. ubehandlet anden sygdom. Det kan være aktuelt at udtage prøver fra huden og hesten kan allergitestes ved at undersøge en blodprøve for antistoffer mod mitter¹. Ud fra disse undersøgelser kan din dyrlæge hjælpe dig med behandlingen af hestene.

Behandling

Der findes ingen mirakelkur mod sommereksem. Den gode nyhed er, at din hest med den rette pleje og omsorg, kan have et godt og mindre kløende liv.

Den dårlige nyhed er, at en sommereksemhest kræver lidt mere end andre heste.

Ved behandling af sommereksem sættes primært ind på to områder:

- 1) Afhjælpe kløen hos heste i det akutte stadie.
- 2) Forebyggelse af kontakt med mitterne hos heste med allergi over for mitter (kroniske sommereksem heste).

Hvis en hest i løbet af forår og sommer udvikler sommereksem, er det først og fremmest vigtigt at stoppe kløen og dermed hesten i at gøre skade på sig selv.

En af de mest effektive metoder til at standse kløen er behandling med binyrebarkhormon (steroider). Disse bør kun bruges i behandling af akutte og svære tilfælde. Problemet med steroider er, at de dæmper dyrets immunsvær. Hvis hesten har hårløse områder, der er kløet til rigtige sår, skal disse tilses og behandles af en dyrlæge. Steroider bør kun anvendes, når de er ordineret af dyrlægen. Der findes forskellige behandlingsmetoder, men en af dem, der er anbefalet i litteraturen, er en længerevarende vedligeholdelsesdosis steroidbehandling.

Samtidig med dette skal hestens kontakt

med mitterne reduceres. Nedenstående er der noget bevis for effekt af:

Hele hesten (systemisk):

- Opstaldning i en relativt lukket stald, hvor døre og vinduer holdes lukkede eller i varme perioder afskærmede. Vær opmærksom på, at mitterne er mindre end hullerne i almindelige fluenet.
- Undgå græsning i områder med åbent vand (moseområde, søer og lignende).
- Sommereksemdækken (der som et minimum dækker de angrebne områder)(4).
- Steroider i lav dosis gennem hele græsningsæsonen eller som depotinjektion et par gange pr sæson.
- Vitamin B2 supplement
- Ultraviolet lys

Lokale områder:

- Påsmøring af huden med tjærecreme, baseret på carbamid, urea, ammonium lactate og hvid paraffin.
- Lokalbehandling med steroider alene; reducerer bakterieantallet.
- 2 ugers behandling med påsmøring af antibiotika salve f.eks. indeholdende stoffet mupirocin.
- Sprøjtning med svag syre dagligt i en uge.

Hvad der ikke er vist effekt af:

- Clemastin (allergidæmpende antihistamin til mennesker, f.eks. Tavegil®), Levamisol (f.eks. ormecidlerne Ripercol og Levajet, der ikke er godkendt til heste i Danmark), Multivitamin tilskud, Vitamin E, Zink tilskud, desinficerende midler (f.eks. chlorhexidin, iobac osv.), Antisvampemiddel, Aromaterapi, tilføjelse af antibiotika til steroider.
- Tea tree oil. (Til trods for tegn på bakterie- og svampedræbende effekt, kan det ikke anbefales da allergiske og hudbeskadigende reaktioner på

olier og cremer indeholdende tea tree oil er set hos mennesker (5-7)).

Den optimale forebyggende behandlingⁱⁱ for en hest er således pålægning af sommereksemdækken, der dækker så mange af de kløende områder som muligt og ophold på en vindig mark samt opstaldning inden døre i sæsonen i en stald hvor indgange for mitter er afskærmet. Et sommereksemdækken adskiller sig fra et almindeligt dækken ved at dække man og hale samt være relativt tyndt, "åndbart" og uigennemtrængeligt for mitterne.

I perioder hvor hesten alligevel klør sig kan de kløende områder påsmøres kløestillende salve (f.eks. man og hale) samt ugentligt vask i en hudallergishampoo til hest, anvist af dyrlæge(5).

Der er en god del forskning i gang på området og indenfor en årrække kan nye behandlinger og mere forståelse forventes at dukke op. Indtil da mangler vi stadig viden og yderligere forskning i mekanismer og effektive behandlinger af sommereksem er påkrævet.

24. april 2005, Emil Olsen. Artiklen må gengives med tilladelse fra forfatteren. Tak for hjælp & inspiration til: Sigrød og Søren Hyldahl samt Dyrlæge Kristian Pedersen.

References

1. S.Björnsdóttir 1 JS2MH3aRJR4. The Epidemiology of Summer Eczema in Icelandic Horses. *International Symposium on Diseases of the Icelandic Horse, 2004 - Selfoss, Iceland*. 1 Edition. International Veterinary Information Service, Ithaca NY (www.ivis.org), 2004; P1121.0604, 2004:1.
2. Søren Achim Nielsen BONK-MVJJBBCS. **Fluer og myg i husdyrbruget** 2005. Available at: <http://www.ddd.dk/> --> Dansk Veterinærtidsskrift --> søg --> cullicoides. Accessed March 20, 2005.
3. Vet.Babette Taugbøl CertVD, Dr.Baddaky as. Sommereksembilleder. <http://www.drabaddaky.no/>, 2005.
4. E.Marti. Clinical Signs, Pathogenesis and Treatment. *International Symposium on Diseases of the Icelandic Horse, 2004*. www.ivis.org; IVIS, 2004.
5. M.Sundqvist. Local and Systemic Treatment of Allergic Dermatitis. *International Symposium on Diseases of the Icelandic Horse*. <http://www.ivis.org>; IVIS, 2004.
6. Carson CF, Riley TV. Safety, efficacy and provenance of tea tree (*Melaleuca alternifolia*) oil. *Contact Dermatitis* 2001;45:65-7.
7. Fitzi J, Furst-Jucker J, Wegener T *et al.* Phytotherapy of chronic dermatitis and pruritus of dogs with a topical preparation containing tea tree oil (*Bogaskin* (R)). *Schweizer Archiv für Tierheilkunde* 2002;144:223-31.

ⁱ Den mest kendte antistoftest pt. er Heskas, hvor danske dyrlæger kan rekvirere en test hos Aalborg Dyrehospital på adressen <http://www.aad.dk/HESKA/heska.htm>. Testen kan bidrage til at stille diagnosen men er ikke 100% sikker.

ⁱⁱ Forebyggende behandling: Forhindrer den onde kløe cirkel i at starte. Den optimale behandling bør efter min vurdering startes før hesten udsættes for kontakt med mitterne. I praksis vil det sige når de første spæde tegn på kløe viser sig.